

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانستن برای بارگفتن است،
از جهان آنچه روی به سوی تو می آورد فراموش

حکیمت علی (ع)

مرکز احکامات شرکاء اسلام
تیسرا سہ ماہی

۱۳۸۰ / ۴ / ۲۵

دانشگاه قم

دانشکده علوم انسانی

012122

بیان نامہ دورہ کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث

موضوع:

فرہنگ اعلام نہج البلاغہ (اشخاص، قبائل، اماکن)

استاد راہنما:

جناب آقای دکتر محمد تقی دیاری

استاد مشاور:

حضرت حجۃ الاسلام والمسلمین علی احمد ناصح

نگارش:

حبیبہ حاج ملک پور

دیباہ ۷۹

۳۴۸۶۹

تشکر و قدردانی

سپاس بیکران مخصوص ذات خداوندی است که نعمتهای بیشمار به همه مخلوقات عطا فرمود خصوصاً به نوع بشر که او را اشرف مخلوقات گردانید و به نعمت عقل او را برتری بخشید.

در طول چند ترم گذشته با راهنمایی‌ها و ارشادات استادان بزرگوار و جناب آقای دکتر محمد تقی دیاری و حجة الاسلام علی احمد ناصح در تجربه‌های زیادی در زمینه نوشتن تحقیق و پروژه‌های تحقیقی فراگرفتم. همیشه در پی فرصتی بودم تا مراتب سپاس و تشکر خود را از آن جنابان ابلاغ نمایم. اکنون فرصت را مغتنم شمرده صمیمانه‌ترین احترامات خود را به پاس زحمات بی‌شائبه استادان گرانقدرم تقدیم می‌دارم. توفیق روز افزون ایشان را در جهت پیشرف اهداف علمی و فرهنگی جامعه از خداوند متعال خواهانم.

والسلام

فہرست مطالب

صفحہ	عنوان
	چکیدہ
	فہرست موضوعی
	مقدمہ
۹-۳۲۶	فصل اول: اشخاص
۹-۷۳	۱- اصحاب و یاران (امام علی ع)
۷۵-۱۲۵	۲- فرمانبرداران و کارکنان (امام علی ع)
۱۲۷-۱۳۷	۳- دشمنان و مخالفان (امام علی ع)
۲۳۹-۳۲۶	۴- سایر افراد مذکور
۳۲۸-۴۲۹	فصل دوم: قبائل و اقوام
۴۳۱-۵۲۰	فصل سوم: اماکن
۵۲۲-۵۴۵	ملحقات (اختلاف نسخہ پنج البلاغ)
۵۴۷-۵۵۱	فہرست منابع و مآخذ

چکیده

این مجموعه در بر گیرندهٔ اعلام «اشخاص، قبائل، اماکن» کتاب گرانبهای نهج البلاغه می باشد که با استفاده از شروح مختلف نهج البلاغه و کتب دیگری مثل دائرة المعارفها و تراجم و کتب رجالی شرح حال اشخاص و قبائل و اماکن مختصراً بیان و آدرس اخطب و یا نامه و حکمتی که دربارهٔ آنها مطرح شده است در ابتدای بحث ذکر گردیده تا افراد با مراجعه به آن خطب و رسائل و حکم بتوانند با نحوهٔ و چگونگی ارتباط آن اعلام با حضرت علی (ع) آشنا شده و از سخنانی که دربارهٔ آنها ایراد فرموده اند مطلع شوند بنابراین سعی شده است که به طور خلاصه بیوگرافی هر یک از اعلام مطرح شوند لذا این نوشتار شامل شش فصل می شود که فصل اول شامل چهار بخش به ترتیب بخش اول: اصحاب و یاران امام علی (ع) بخش دوم: فرماندهان و کارگزاران امام علی (ع) فصل سوم: دشمنان و مخالفان امام علی (ع) و فصل چهارم: سایر افرادی که به نحوی نام آنها در نهج البلاغه آمده است، می باشد که خود شامل چندین گفتار می شود.

فصل دوم این رساله دربارهٔ قبائل و اقوامی که نام آنها در نهج البلاغه ذکر شده است، صحبت می کند، فصل سوم در بر گیرندهٔ اماکن و جاهایی است که در نهج البلاغه از آنها نام برده شده است.

فصل چهارم از اختلاف نسخ نهج البلاغه و فصل پنجم دربارهٔ کتابنامه های نهج البلاغه صحبت می کند و در فصل ششم فهرست موضوعی این مجموعه آورده شده است.

امید آن داریم که این مختصر مقال مقبول درگاه ذات احدیت قرار گرفته و برای همگان

مفید و سودمند باشد.

فہرست موضوعی

فہرست مرفوعی :

فصل اول

۹-۱۳	بخش اول شامل : اصحاب و یاران امام علی (ع)
۱۴-۱۷	گفتار اول : حضرت امام حسن (ع)
۱۸	گفتار دوم : حضرت امام حسین (ع)
۱۹-۲۱	گفتار سوم : حرب ابن شرمیل الشیبی
۲۲	گفتار چهارم : ابویرب انصاری
۲۳-۲۴	گفتار پنجم : خباب ابن ارت
۲۵-۳۴	گفتار ششم : ذوالشہادتین
۳۵	گفتار ہفتم : ابوذر الغناری
۳۶	گفتار ہشتم : ذعلب الیمانی
۳۷-۳۸	گفتار نهم : ضرار بن عزیة الضبائی
۳۹	گفتار دہم : عاصم بن زیار
۴۰	گفتار یازدہم : عبداللہ بن زبعتہ
۴۱	گفتار دوازدہم : عبداللہ بن یزید
۴۲-۴۴	گفتار سیزدہم : عبید اللہ بن ابی رافع
۴۷	گفتار چہار دہم : عقیل بن ابی طالب
۴۸-۵۱	گفتار پانزدہم : علاء بن زیار الحارثی
۵۲-۵۳	گفتار شانزدہم : عمار بن یاسر
۵۴-۵۵	گفتار ہندہم : عمران بن الحصین الخزاعی
	گفتار ہجدهم : غالب بن صعصعہ

۵۶-۶۴	گفتار نوزدهم: حضرت فاطمه زهرا (س)
۶۵-	گفتار بیستم: کلیب العبری
۶۶	گفتار بیست و یکم: ابن التیامان
۶۷	گفتار بیست و دویم: مالک بن دحیة
۶۸-۷۱	گفتار بیست و سوم: محمد بن حنفیة
۷۲	گفتار بیست و چهارم: نوف البکالی
۷۳	گفتار بیست و پنجم: هام
۷۵	بخش دوم شامل: غزوات و کارکران امام علی (ع)
۷۶	گفتار اول: اسرار بن قطیبة
۷۷	گفتار دوم: ابرجمیة
۷۸-۷۹	گفتار سوم: حجة بن هبيرة
۸۰-	گفتار چهارم: عارت همدانی
۸۱-۸۲	گفتار پنجم: حسان بن حسان
۸۳	گفتار ششم: زیار بن ابيه
۸۴-۸۷	گفتار هفتم: سعید بن نهران
۸۸-۸۹	گفتار هشتم: سلمان فارسی
۹۰-۹۴	گفتار نهم: سهل بن حنیف الانصاری
۹۵	گفتار دهم: شریح بن العطار
۹۶-۱۰۲	گفتار یازدهم: شریح بن هانی
	گفتار دوازدهم: عبد اللہ بن عباس

۱.۳-۱.۶	گنار سیزدهم : عبداللہ بن تیس
۱.۷-۱.۸	گنار چہاردهم : عثمان بن حنیف الانصاری
۱.۹	گنار پانزدهم : عمر بن ابی سلمہ مخزومی
۱۱.	گنار شانزدهم : تقم بن العباس
۱۱۱-۱۱۲	گنار ہفدهم : تیس بن سعد
۱۱۳-۱۱۴	گنار ہجدهم : کلیل بن زیاد النخعی
۱۱۵	گنار نوزدهم : مالک بن العارث
۱۱۶-۱۱۷	گنار بیستم : محمد بن ابی بکر
۱۱۸-۱۱۹	گنار بیست و یکم : مغل بن تیس الریاضی
۱۲۰-۱۲۲	گنار بیست و دوم : المنذر بن العبارد العبیدی
۱۲۳	گنار بیست و سوم : نخان بن عجلان الزرقی
۱۲۴-۱۲۵	گنار بیست و چہارم : ہاشم بن عتبہ
۱۲۷	گنار اول : اسد الاحلاف
۱۲۸-۱۳۲	گنار دوم : الاشعث بن تیس
۱۳۳-۱۳۴	گنار سوم : اسن بن مالک
۱۳۵	گنار چہارم : جرج بن مسہر الطائی
۱۳۶-۱۳۹	گنار پنجم : سبر بن ابی اوطاہ
۱۴۰-۱۴۱	گنار ششم : ابوبکر
۱۴۲-۱۴۵	گنار ہفتم : ہریر بن عبداللہ البجلی
۱۴۶	گنار ہشتم : العارث بن حوط

نفس سوم : شامل

۱۴۷-۱۴۹	گفتار نهم: حجاج بن یوسف الثقفی
۱۵۰-۱۵۱	گفتار دهم: حکمان
۱۵۲-۱۵۳	گفتار یازدهم: خالد بن الولید
۱۵۴-۱۵۵	گفتار دوازدهم: شیطان الردهة
۱۵۶-۱۶۰	گفتار سیزدهم: الزبیر بن العوام
۱۶۱-۱۶۳	گفتار چهاردهم: سعید بن العاص
۱۶۴-۱۶۶	گفتار پانزدهم: سعید بن مالک
۱۶۷-۱۶۸	گفتار شانزدهم: ابرسبیان بن حرب
۱۶۹-۱۷۲	گفتار هفدهم: الضحاک ابن تیس
۱۷۳-۱۷۶	گفتار هجدهم: طلحة بن عبید الله
۱۷۷-۱۸۰	گفتار نوزدهم: عایشه
۱۸۱-	گفتار بیستم: عبد الرحمن بن عتاب أسید
۱۸۲-۱۹۲	گفتار بیست و یکم: عبد الرحمن ابن سلیم
۱۹۳-۱۹۶	گفتار بیست و دوم: عبد الله بن عمر بن الخطاب
۱۹۷-۲۰۰	گفتار بیست و سوم: عثمان بن عفان
۲۰۱-۲۰۸	گفتار بیست و چهارم: عمر بن الخطاب
۲۰۹-۲۱۴	گفتار بیست و پنجم: عمرو بن العاص
۲۱۵-۲۱۹	گفتار بیست و ششم: مروان بن الحکم
۲۲۰-۲۲۱	گفتار بیست و هفتم: مصقلة بن هبيرة الشیبان
۲۲۲-۲۲۸	گفتار بیست و هشتم: معاوية بن ابی سفيان
۲۲۹-۲۳۰	گفتار بیست و نهم: الفجرة بن الاخنس

۲۳۱-۲۳۳

گفتار سی ام : بخیر بن شخبہ

۲۳۴-۲۳۷

گفتار سی و یکم : نغان بن بشیر

بخش چہارم شامل : سایر افراد مذکور

۲۳۹-۲۵۰

گفتار اول : حضرت آدم (ع)

۲۵۱-۲۵۳

گفتار دوم : حضرت ابراہیم (ع)

۲۵۴

گفتار سوم : احمد بن قتیبہ

۲۵۵-۲۵۷

گفتار چہارم : حضرت اسحاق (ع)

۲۵۹-۲۶۰

گفتار پنجم : حضرت اسماعیل (ع)

۲۶۱

گفتار ششم : ابن الاثعث

۲۶۲

گفتار ہفتم : ابن الاعرابی

۲۶۳

گفتار ہشتم : الاعشی

۲۶۴-۲۶۵

گفتار نہم : امرؤ القیس

۲۶۶

گفتار دہم : ثعلب

۲۶۷-۲۶۸

گفتار یازدہم : الجاحظ

۲۷۳-۲۷۴

گفتار دوازدہم : ابو حنیفہ الاسکانی

۲۷۴-۲۷۵

گفتار سیزدہم : جعفر طیار

۲۷۶-۲۷۷

گفتار چہار دہم : حضرت جعفر بن محمد الصادق (ع)

۲۷۸-۲۷۹

گفتار پانزدہم : حضرت ابو جعفر محمد بن علی الباقر (ع)

۲۸۰-۲۸۴

گفتار شانزدہم : حمزہ (اسد اللہ)

۲۸۵

گفتار ہفدہم : حرب بن امیہ

۲۸۶

گفتار ہجدهم : حالہ العطب

۲۸۷-۲۸۹

گفتار نوزدوم: خدیجہ بنت خویلد (س)

۲۹۰-۲۹۳

گفتار بیستم: حضرت راد (ع)

۲۹۴

گفتار بیست و نهم: سعید بن جبیر الامری

۲۹۵-۲۹۸

گفتار بیست و دوم: حضرت سلیمان بن راد (علیہما السلام)

۲۹۹-۳۰۱

گفتار بیست و سوم: حضرت ابرطال (ع)

۳۰۳

گفتار بیست و چہارم: الطبری

۳۰۴

گفتار بیست و پنجم: العباس بن عبد المطلب

۳۰۴

گفتار بیست و ششم: عبد الرحمن بن ابی لیلی

۳۰۵-۳۰۶

گفتار بیست و ہفتم: عبد المطلب

۳۰۸-۳۰۹

گفتار بیست و ہشتم: عبیدہ بن العاص

۳۱۰-۳۱۳

گفتار بیست و نہم: حضرت عیسیٰ بن مریم (ع)

۳۱۴

گفتار سی ام: فراس بن عنم

۳۱۵-۳۱۶

گفتار سی و یکم: الفزرق

۳۱۷-۳۱۸

گفتار سی و دوم: بلاؤن

۳۱۹

گفتار سی و سوم: مسعرة بن صدقة

۳۲۰-۳۲۶

گفتار سی و چہارم: حضرت موسیٰ بن عمران (ع)

۳۲۷-۳۲۸

گفتار سی و پنجم: حضرت فاروق بن عمران (ع)

۳۲۹-۳۳۱

گفتار سی و ششم: ہاشم (جد النبی)

۳۳۲-۳۳۳

گفتار سی و ہفتم: ہشام بن الکلبی

۳۳۴-۳۳۵

گفتار سی و ہشتم: الرازی

فصل دوم

۳۳۷.
 ۳۳۸ - ۳۳۹
 ۳۴۰ - ۳۴۲
 ۳۴۳ - ۳۴۴
 ۳۴۵ - ۳۵۱
 ۳۵۲ - ۳۵۵
 ۳۵۶

 ۳۵۷ - ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱ - ۳۶۳
 ۳۶۴ - ۳۷۲

 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶ - ۳۷۷
 ۳۷۸ - ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴ - ۳۸۵
 ۳۸۶ - ۳۹۲
 ۳۹۳ - ۳۹۴
 ۳۹۵ - ۳۹۶

گفتار اول: آل النبی
 گفتار دوم: اسد
 گفتار سوم: اصحاب الجبل
 گفتار چهارم: اصحاب علی (ع)
 گفتار پنجم: اصحاب مدائن الراس
 گفتار ششم: الامام
 گفتار هفتم: الکاسره
 گفتار هشتم: الانصار
 گفتار نهم: بدر برون
 گفتار دهم: بنی اسرائیل
 گفتار یازدهم: بنی امیه
 گفتار دوازدهم: بنی جمح
 گفتار سیزدهم: بنو سلیم
 گفتار چهاردهم: تابعین
 گفتار پانزدهم: تبع
 گفتار شانزدهم: شمر
 گفتار هفدهم: العروویه
 گفتار هجدهم: حمیر
 گفتار نوزدهم: الفارح
 گفتار بیستم: ربیعہ
 گفتار بیست و یکم: الزنج

۴۰۷-۴۰۸

۴۰۱

۴۰۲

۴۰۳

۴۰۴

۴۰۵-۴۰۶

۴۰۷-۴۰۸

۴۰۹-۴۱۰

۴۱۱-۴۱۲

۴۱۵

۴۱۶-۴۱۷

۴۱۹

۴۲۰

۴۲۱

۴۲۲

۴۲۳

۴۲۴-۴۲۵

۴۲۶-۴۲۷

۴۳۱

۴۳۲-۴۳۳

۴۳۴-۴۳۵

۴۳۶

گفتار بیت دردم : سبأ

گفتار بیت رسم : الشامیون

گفتار بیت رجیام : الطلقاء

گفتار بیت رنیم : عبد شمس

گفتار بیت رشم : عبد مناف

گفتار بیت رفتم : العرب

گفتار بیت رفشم : العمالة

گفتار بیت دلام : غامد

گفتار سی ام : فراعنة

گفتار سی و یکم : الفرس

گفتار سی و دوام : فريش

گفتار سی و سوم : القياصرة

گفتار سی و چهارم : بنو مغزوم

گفتار سی و پنجم : مذحج

گفتار سی و ششم : مضر

گفتار سی و هفتم : مهاجرین

گفتار سی و هشتم : بنو ناهیه

گفتار سی و نهم : هوازن

گفتار جهلم : غاشمیر

گفتار چهل و یکم : اليهود

گفتار ازل : أذربيجان

گفتار دردم : اردشير خوة

فصل سوم

ش

٤١٥ - ٤١٦

٤١٧

٤١٨ - ٤١٩

٤٩٠ - ٤٩٥

٤٩٦ - ٤٩٧

٤٩٨ - ٤٩٩

٥٠٠ - ٥٠٤

٥٠٥ - ٥٠٨

٥٠٩ - ٥١٢

٥١٣

٥١٤

٥١٥

٥١٦

٥١٧ - ٥١٨

٥١٩ - ٥٢٠

٥٢١

٥٢٢ - ٥٢٥

٥٢٦ - ٥٢٨

٥٥٢ - ٥٥٣

٥٥٤ - ٥٥٨

گفتار بیت رسم : الفوات

گفتار بیت چهارم : قرئیسایه

گفتار بیت پنجم : کرمان

گفتار بیت هشتم : اللعنة

گفتار بیت نهم : الكوفة

گفتار بیت دهم : مدائن الرس

گفتار بیت یازدهم : المدينة

گفتار سی ام : مصر

گفتار سی و یکم : سكة

گفتار سی و دوم : الغزب

گفتار سی و سوم : معراج اللرى

گفتار سی و چهارم : منى

گفتار سی و پنجم : النخيلة

گفتار سی و هشتم : النهران

گفتار سی و نهم : هجر

گفتار سی و دهم : هبت

گفتار سی و یازدهم : البامة

گفتار سی و چهارم : البين

ملحقات

اختلاف نسخ منبع البلاغة

فهرست منابع و مآخذ